

Секція 14
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

УДК 343.23

*Н. А. Мирошниченко,
канд. юрид. наук, доцент кафедри кримінального права ОНЮА*

**КОНСТРУКЦІЯ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ
ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ КВАЛІФІКАЦІЇ**

Теорія кваліфікації злочинів становить наукову основу кримінально-правової оцінки злочинних діянь. Кваліфікацію злочинів визначають як встановлення і юридичне закріплення точної відповідності між фактичними ознаками вчиненого діяння й ознаками складу злочину, передбаченого кримінальним законом [1]. Послідовність співставлення юридичних ознак реального злочину з ознаками складу злочину, закріпленого в конкретній кримінально-правовій нормі, не може бути підлегла тим самим правилам. В деяких випадках кваліфікацію необхідно починати з встановлення об'єктивної сторони складу злочину, в інших — з суб'єктивної сторони, а іноді насамперед необхідно визначити коло суб'єктів, або об'єкт злочинного посягання.

При цьому в законі враховані типові ситуації здійснення окремих видів злочинів в узагальненому вираженні. Коли на практиці кваліфікуються злочини, то враховуються усі без винятку встановлені і доведені обставини з конкретної справи.

Для правильної кваліфікації злочину необхідно встановити підставу кримінальної відповідальності, якою є діяння, що містить ознаки складу злочину (ст. 2 КК). Встановлення конкретного складу злочину і всіх його ознак є передумовою дотримання принципу законності при застосуванні кримінально-правових норм у слідчій і судовій практиці.

У теорії кримінального права склад злочину визначається як сукупність об'єктивних і суб'єктивних ознак, які характеризують у кримінальному законі суспільно небезпечні діяння як злочин. Складовими злочину є чотири його елементи: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона, кожен з яких характеризується певними ознаками. Ознаки складу у свою чергу можна поділити на обов'язкові і факультативні. За ступенем суспільної небезпеки ознаки складу злочину диференціюються на конститутивні (обов'язкові), кваліфікуючі (обтяжуючі) і привілейовані (пом'якшуючі).

Конститутивні ознаки є як в основному складі, так і в складі з обтяжуючими та пом'якшуючими обставинами. Основний склад звичайно визначається

в самостійній статті, або частині першої будь-якої статті КК особливої частини. Кваліфікований склад міститься в інших частинах статей, або в самостійній статті КК. Привілейований склад визначається в самостійній статті КК або в частині статті.

За способом опису склад злочину можна підрозділити на простий і складний. У простому складі один об'єкт, одне діяння, один наслідок і одна форма вини. У складному — може бути декілька об'єктів, два і більш діянь, декілька наслідків або дві форми вини. До двооб'єктних злочинів можна віднести розбій, багатооб'єктних — хуліганство. Умисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило смерть потерпілого, характеризується подвійною формою вини. Щодо тяжкого тілесного ушкодження обов'язково повинна бути умисна вина, стосовно смерті потерпілого — необережність.

Багато складів розрізняються між собою за конструкціями. Так, склад навмисного заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю, яка спричинила смерть потерпілого, відрізняється від складу вбивства не тільки за ознаками об'єкта, об'єктивної і суб'єктивної сторін, але і по особливостях своєї будови: у ньому передбачене настання двох видів шкідливих наслідків (тяжка шкода здоров'ю і смерть) і має складну форму вини. Розбіжності в конструкціях окремих складів злочинів визначаються не змістом окремих ознак, а більш великим утворенням — групами ознак, що характеризують визначений елемент складу злочину [2].

За конструкцією складу підрозділяють на матеріальні, формальні й усичені. Конструкція складу визначається законодавцем у конкретних кримінально-правових нормах. Правильне розуміння конструкції складу має істотне значення для кваліфікації злочину як закінченого або як незакінченого злочину. З'ясування конструкції складу дає можливість визначитись в обов'язковості чи факультативності ознак об'єктивної сторони складу злочину.

Матеріальним визнається склад, у якому поряд із суспільно небезпечним діянням обов'язковими ознаками є наслідки і причинний зв'язок.

Злочин з матеріальним складом є закінченим тільки при настанні суспільно небезпечних наслідків визначених як обов'язкових ознак того чи іншого злочину. Якщо ж наслідки не наступили, то злочини вважаються незакінченими, що повинно бути відображено при кваліфікації. Так, вбивство буде закінченим злочином у випадку настання смерті потерпілого (ст. 115 КК). Якщо ж особа тільки приготувалася до здійснення вбивства (створила умови для здійснення злочину, підшукала знаряддя, засоби), то вчинене слід кваліфікувати за ст. ст. 14, 115 КК (готування до вбивства). Якщо ж особа вчинила дію, спрямовану на позбавлення життя потерпілого (завдала ножового удару в життєво важливий орган), а смерть не наступила по незалежним від винного причинам (вчасно подана допомога потерпілому), у цьому випадку буде мати місце замах на вбивство і кваліфікувати подібні дії треба за ст. ст. 15, 115 КК [3].

Соціально-правові наслідки настають при скоєнні будь-яких злочинів, а кримінально-правові — лише при закінчених злочинах з матеріальним складом. Тому для кваліфікації злочину мають значення тільки кримінально-правові наслідки, зазначені в диспозиціях статей особливої частини. За характе-

ром заподіяної шкоди наслідки поділяють на матеріальні і нематеріальні. Матеріальні наслідки можуть бути у вигляді фізичної чи майнової шкоди. Нематеріальні наслідки підрозділяють на два види: наслідки у вигляді реальної шкоди і наслідки у вигляді небезпеки заподіяння шкоди. За значенням для кваліфікації наслідки бувають обов'язковими і додатковими. По визначенню в законі наслідки можуть бути вказані в диспозиції статті особливої частини або в інших нормативних актах. Наприклад, для визначення ступеня тяжкості тілесного ушкодження необхідно звернутися до правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень.

За ступенем небезпеки заподіяної шкоди кримінально-правові наслідки можуть бути передбачені як ознаки основного складу, або як ознаки кваліфікованого складу.

Отже, кримінально-правові наслідки є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони всіх злочинів з матеріальним складом. Ці злочини визнаються закінченими з моменту настання наслідків, передбачених у диспозиції статті КК. У матеріальному складі злочину для ставлення суспільно-небезпечних наслідків необхідно встановити причинний зв'язок, що повинний відповідати наступним критеріям: суспільно-небезпечне діяння повинне передувати наслідкам, бути головною й основною причиною, яка спричиняє ці наслідки.

Поряд з матеріальним складом злочину виділяють формальні й усічені. Формальний склад злочину включає тільки суспільно небезпечне діяння, він вважається закінченим з моменту здійснення цього діяння, незалежно від фактичного настання наслідків. У формальному складі злочину встановлення причинного зв'язку не є обов'язковим.

Усічений склад злочину припускає перенесення моменту закінчення злочину на більш ранню стадію, тому злочин вважається закінченим з моменту здійснення діяння у тому вигляді, як це визначено в законі. Наприклад, розбій вважається закінченим з моменту нападу з метою заволодіння майном, поєднаного з насильством, небезпечним для життя і здоров'я потерпілого. У формальному й усіченому складі злочину можлива стадія готування до злочину, а стадія замаху на злочин зазвичай збігається зі стадією закінченого злочину. У цих випадках кримінально-правові наслідки перебувають за межами складу злочину.

У Кримінальному кодексі зустрічаються злочини, основний склад яких за конструкцією є формальним, а кваліфікований склад — матеріальним. Наприклад, розголошення державної таємниці за відсутності ознак державної зради і шпигунства кваліфікується за частиною першою ст. 328 КК, а ті ж дії, що спричинили тяжкі наслідки — за частиною другою ст. 328 КК. Відповідно при кваліфікації за ч. 2 ст. 328 КК необхідне встановлення причинного зв'язку.

Таким чином, конструкція складу злочину впливає на кваліфікацію злочину і дає можливість відмежувати закінчений злочин від незакінченого, розмежувати суміжні склади злочинів і на разі необхідності вирішити питання про кваліфікацію за сукупністю злочинів.

Література

1. Гаухмап Л. Д. Квалификация преступлений: закон, теория, практика. — М.: Центр ЮрИнфоР, 2001. — С. 21.
2. Кудрявцев В. П. Общая теория квалификации преступлений. — 2-е изд. — М., 1999. — С. 73.
3. Кримінальний кодекс України. — К., 2001.

УДК 349.9

*Н. А. Бондаренко,
доцент кафедри кримінального права ОНЮА*

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

Стратегія соціально-економічного розвитку країни в значній мірі знаходить свою реалізацію в сфері економічної діяльності держави і її громадян. Однією з задач кримінального законодавства є охорона економічної системи держави, забезпечення її соціальної й економічної безпеки (ст. 1 КК України). У цьому зв'язку найважливішим напрямком кримінально-правової політики стає активізація боротьби за правильне функціонування суспільного виробництва, що базується на державній, суспільній приватній власності.

Для досягнення максимальної ефективності в процесі застосування механізму держави встановлюється визначений правопорядок, заснований на постійному удосконалюванні законодавства.

Кардинальні зміни в житті суспільства викликали і негативні явища, до яких варто віднести корупцію. Чи можна вважати корупцію новим суспільним явищем? Навряд чи. Корупція була властива і соціалістичній економіці, діяльності посадових осіб радянського періоду. Незважаючи на найжорстокіші заклики боротьби з хабарництвом, що супроводжували корупцію, перебороти це явище не вдавалося. У сучасних умовах активізації тіньової економіки корупція здобуває особливо загострений характер — синтезу економічної, організованої, посадової злочинності. Склалася парадоксальна ситуація: з'явився новий вид правопорушень, що розкладають державних функціонерів, що підривають віру в силу законів і соціальну справедливість, авторитет влади.

Дослідження проблем боротьби з корупцією обумовлює необхідність розгляду всього комплексу питань, що стосуються її. Науково-практичний інтерес представляють поняття: «організована злочинність — хабарництво — посадова підробка — корупція». Усі перераховані поняття наповнені визначеним правовим змістом і в той же час стосовно до корупції, тісно взаємозалежні, знаходяться у визначеному співвідношенні між собою. Кожний з цих проявів злочинного поведіння, що характеризується особливостями правового характеру і, у той же час, представляє визначену сукупність, що характеризується єдиним змістом — корупцією. Центральною ланкою цих кримінально-правових понять є хабарництво. Це кримінально протиправне діяння (дія чи без-